

“แม่” กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ : มุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ

"Mother" and Nature in Globalization Literature:

Ecofeminism Viewpoint

อรรถ ดิทีสุด^{1*}Ath Ditisood^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ด้วยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า มีการนำเสนอบทบาทผู้หญิงในฐานะ “แม่” ผ่านเรื่องเล่าที่กล่าวย้อนถึงช่วงเวลาในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อนำเสนอการโหยหาอดีตของคนในสังคมโลกาภิวัตน์โดยมีแม่และธรรมชาติอันสมบูรณ์ในชนบทเป็นตัวแทนของความสุขในอดีต นอกจากนี้ ยังนำเสนอความเป็นอื่นของแม่และธรรมชาติในชนบทซึ่งถูกเบียดขับโดยกระแสโลกาภิวัตน์จากสังคมเมือง ตลอดจนนำเสนอความจริงอันพร่าเลือนในโลกปัจจุบันผ่านการที่แม่และธรรมชาติตกเป็นเหยื่อของการประกอบสร้างเรื่องเล่าอันซับซ้อนในสังคมสมัยใหม่ นักเขียนมุ่งนำเสนอแง่มุมเหล่านี้เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ ความกตัญญูต่อแม่ นิเวศสำนึก การทำความเข้าใจและปรับตัวในโลกสมัยใหม่ โดยต้องไม่ไหลตามกระแสความเจริญทางวัตถุ ไม่ดูหมิ่นและหลงใหลในร่ำรวยของตน อีกทั้งมีวิจารณ์ญาณในการสื่อสารท่ามกลางโลกที่ท่วมท้นด้วยข้อมูลข่าวสาร

คำสำคัญ: สตรีนิยมเชิงนิเวศ การโหยหาอดีต ความเป็นอื่น ความจริง โลกาภิวัตน์

Abstract

This article applies the ecofeminism viewpoint to examine aspects of motherhood in globalization literature that is related to nature. From the study, it was found that the role of women as “mothers” is repeatedly presented through

¹ โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University Secondary Demonstration School, Faculty of Education, Naresuan University

*Corresponding author; email: Atthaporn.di@gmail.com

flashback narratives, comparing to today's rapid social change. The nostalgic feeling is emphasized in the literature towards both mother and abundant nature, which represent happiness in the old days. Moreover, mother and nature are intentionally regarded as "otherness" that becomes excluded from globalization and modern society. The ambiguous truth of today is personified as the mother, and as nature, who seems to be the victim of complicated narrative of the present days. The authors present all points of views to urge the realization of gender equality, gratefulness for mothers, ecological conscience and how to understandingly adjust oneself by not going with the flow of materialism, forgetting or looking down his own cultural root, and being misled by the overwhelming information.

บทนำ

ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างกว้างขวางในโลกอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดภาวะไร้พรมแดนในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการติดต่อสื่อสาร ประเทศไทยก็ได้รับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่ส่งผลไปถึงการเมืองและวัฒนธรรม เป็นช่วงที่รัฐบาลสนับสนุนการค้าเสรีตามระบบทุนนิยมอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการพัฒนาด้านวัตถุอย่างไม่หยุดยั้ง เกิดเป็นกระแสบริโภคนิยมตามแบบชาวตะวันตก ความเป็นเมืองเข้าครอบงำอย่างรวดเร็ว เกิดวรรณกรรมจำนวนมากที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงนี้และแสดงถึงการโหยหาอดีตอย่างเด่นชัด (สรณัฐ ไตลังคะ, 2556, น. 29-31, 38) เพราะผู้คนเริ่มตั้งคำถามถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมและท้องถิ่นมากขึ้น (กฤตยา ฦ หนองคาย, 2558, น. 148) แม้หลัง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ยังคงปรากฏวรรณกรรมที่มุ่งนำเสนอความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการโหยหาอดีต (nostalgia) อย่างต่อเนื่อง

วรรณกรรมที่นำเสนอความเปลี่ยนแปลงของสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งชี้ให้เห็นความเป็นเมืองที่รุกล้ำชนบทอย่างรวดเร็วและทรงพลังนั้น มักนำลักษณะสำคัญของชนบท คือ "ธรรมชาติ" มาเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้เล่าเรื่องและ/หรือตัวละครอยู่เสมอ ทั้งนี้ ปรากฏวรรณกรรมหลายเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับผู้หญิงในฐานะ "แม่"

(รวมทั้ง “ยาย” และ “แม่เฒ่า”) มาเป็นตัวแทนของอดีตและสัมพันธ์กับธรรมชาติ กล่าวได้ว่าเป็นงานเขียนที่เข้ากับแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ (ecofeminism) อย่างเด่นชัด

แนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ กล่าวถึงการเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับธรรมชาติ ด้วยการมองโลกในฐานะ “เพศหญิง” และ “แม่” เริ่มต้นจากการสังเกตโลกกายภาพที่ทำให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงสรรพชีวิต เช่นเดียวกับลักษณะทางสรีระของผู้หญิง คือ มีมดลูก ช่องคลอด เต้านม อังเชิงกราน ผู้หญิงจึงให้กำเนิดและเลี้ยงดูชีวิตให้เติบโตได้ ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับธรรมชาติ คือ “พระแม่ธรรมชาติ” (mother nature) หรือ “โลกมาตา” (mother earth) โดยเน้นย้ำว่าผืนแผ่นดินและธรรมชาติเป็นเสมือน “เทพมารดร” (mother goddess) ที่ปรากฏเป็นวัฒนธรรมร่วมในทั่วโลก ความสัมพันธ์นี้นำมาซึ่งการกล่าวอ้างถึง “ความเป็นจริง” ของแนวคิด “ผู้หญิงใกล้ชิดกับธรรมชาติมากกว่า” (women are closer to nature) กระทั่งเป็นที่มาของการรับรู้ตัวตน สถานภาพ บทบาท และความคาดหวังที่มีต่อผู้หญิงและธรรมชาติ รวมถึงแนวคิดที่ผูกมัดผู้หญิงที่อยู่ในฐานะ “แม่” และธรรมชาติไว้ในความคาดหวังของสังคมปิตาธิปไตย (วรมาศ ธัญภัทรกุล, 2561, น. 85) ลักษณะดังกล่าวปรากฏในวรรณกรรมและข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างน่าสนใจ

ทั้งนี้ มีผู้ศึกษาวรรณกรรมและข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด ได้แก่ จิรัฏฐ เฉลิมแสนยากร (2558, น. 1-17) เขียนบทความเรื่อง “รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว : กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่อง เจ้าการะเกดของแดนอรัญแสงทอง” เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและธรรมชาติ คือ ผู้เขียนนวนิยายได้รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัวที่ว่าผู้หญิงมักมีบทบาทใกล้ชิดและสัมพันธ์กับธรรมชาติ ด้วยการนำเสนอว่า แม่ผู้หญิงจะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ แต่ก็สามารถเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมและมีสวนสร้างสังคม ในขณะที่ผู้ชายถูกผูกติดอยู่กับความป่าเถื่อนและโหดร้าย นับเป็นการสลายภาพของความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ถูกแบ่งออกเป็นคู่ตรงข้ามตามนิยามของโลกตะวันตก ให้เกิดความพัวพันและซับซ้อน เพื่อโต้กลับอำนาจอาณานิคมตะวันตกในยุคสมัยใหม่

ปิยะมาศ ใจไผ่ (2560, น. 212-227) เขียนบทความเรื่อง “แนวคิดอทวิลักษณ์ของสตรีนิยมเชิงนิเวศในล้านนา” สรุปได้ว่า แนวคิดอทวิลักษณ์ของสตรีนิยมเชิงนิเวศที่ปรากฏในล้านนาอยู่ในลักษณะการให้ความเป็นแม่แก่ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ แม่ธรณี ส่งผลให้มนุษย์เคารพนบถและสำนึกคุณของผืนแผ่นดินและสิ่งอันเนื่องด้วยผืนดิน รวมไปถึงเกรงกลัวต่ออำนาจพิเศษที่จะละโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ข้อห้ามใน “ขีตล้านนา” กล่าวได้ว่าวิถีดังกล่าวแสดงถึงมุมมองที่ว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และสยบยอมต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์จากธรรมชาติ

ส่วนบทบาทชายหญิงที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้น มีการแสดงอำนาจและความหมายของทั้งผู้หญิงและผู้ชายในลักษณะที่ต่างกันไปในบ้านและที่สาธารณะ แต่ความแตกต่างทางเพศและการแบ่งพื้นที่ทางสังคมกลับมีความหมายและความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน

วรมาศ ธัญภัทรกุล (2561, น. 79-103) เขียนบทความเรื่อง “ผู้หญิง ธรรมชาติ และการหายไปของ “แม่” กับมุมมองสตรีนิยมสายนิเวศในนวนิยายเรื่อง Solar Storm ของลินดา โฮแกน” สรุปได้ว่า นวนิยายเรื่อง Solar Storm นำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปัญหาการกดขี่ทางเพศและการกดขี่ชนพื้นเมือง ผ่านอุปลักษณ์ “แม่/ธรรมชาติ” ซึ่งแนวคิดเรื่อง “แม่” “ความเป็นแม่” และการเปรียบเทียบ “แม่/ธรรมชาติ” ว่าเป็นมายาคติที่เป็นไปเพื่ออำนาจปิตาธิปไตย นอกจากนี้ ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติและผู้หญิงต่างก็มีสิทธิในตัวตนของตนเอง ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งไร้ความหมายภายใต้อำนาจของชาย อีกทั้งเสนอแนวคิดเรื่องความเอื้ออาทร โดยนำเรื่องความเท่าเทียมในคุณค่าของสรรพสิ่งจากธรรมชาติมาสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม

จากผลงานการศึกษาวรรณกรรมและข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ เห็นได้ว่า มีการเชื่อมโยงผู้หญิงให้สัมพันธ์กับธรรมชาติ ในแง่ของความเป็น “แม่” นั้น มีการยกย่องสถานะไว้สูงส่งในฐานะผู้มีพลังอำนาจพิเศษที่ควบคุมความเป็นไปของโลกและมีพระคุณในฐานะผู้โอบอุ้มเลี้ยงดูสรรพชีวิต นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของผู้หญิงกับธรรมชาติยังนำเสนอมุมมองเรื่องสิทธิ ตัวตน และบทบาททางสังคมวัฒนธรรมที่ควรเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ที่ว่าผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชาย และธรรมชาติเท่าเทียม/สูงส่งกว่ามนุษย์ โดยในภาพรวม ยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึงมิติของ “แม่” กับธรรมชาติที่สัมพันธ์กับโลกยุคโลกาภิวัตน์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในโลกของวรรณกรรม

เป็นที่น่าสนใจว่า ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ใช้ธรรมชาติมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับอดีตและโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจึงได้คัดสรรตัวบทวรรณกรรมหลากหลายประเภทที่เขียนขึ้นราวสองทศวรรษที่ผ่านมาทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และกวีนิพนธ์มาศึกษา พบเรื่องที่เสนอประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติที่สัมพันธ์กับผู้หญิงในบทบาท “แม่” ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ตามมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด ดังต่อไปนี้

นวนิยาย จูติ ของอุทิศ เหมะมูล (2558) เป็นเรื่องสุดท้ายในผลงานนวนิยาย “ไตรภาคเมืองแก่งคอย” นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวชีวิตของคนในครอบครัวหนึ่ง ผู้เล่าเรื่องก็คือคนในครอบครัวนี้หลาย ๆ คนที่ต่างก็เล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวไปต่าง ๆ นานาตามเงื่อนไขแห่งยุคสมัยของตน เรื่องเล่านี้เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ข้อเท็จจริง ความเชื่อ และความทรงจำของมนุษย์ที่ถูกถ่ายทอดและส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ส่วนที่น่าสนใจ คือ **บรรพ 1 แม่เฒ่าอภินิหาร** เล่าโดยนางสาว

มายาผู้เป็นเหลนของแม่เฒ่า เธอเล่าเรื่องราวของยายทวดของเธอด้วยการใช้ตัวละครคือ “ยาย” หรือยายทวดเป็นผู้เล่าชีวิตตัวเองในลักษณะสัจนิยมมหัศจรรย์ (magical realism) กล่าวถึงตำนานชีวิตของแม่เฒ่าที่เต็มไปด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ตั้งแต่เป็นดวงวิญญาณ สัตว์ กระทั่งกลายมาเป็นมนุษย์ได้ในชาติเดียวซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมากและได้เห็นโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตถึงปัจจุบัน

เรื่องสั้น **บ้ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน** หนึ่งในรวมเรื่องสั้นชุด **ข่าวการหายไปของอาริญา** ของศิริวร แก้วกาญจน์ (2556) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของชาวไทยภาคใต้ โดยนำเสนอผ่านชีวิตของ “แม่เฒ่า” โดยมี “ฉิ่ง” เป็นผู้เล่าเรื่องราวของแม่เฒ่าและตัวเธอเองสลับกันไปมา มีเรื่องย่อว่า แม่เฒ่าวัยเก้าสิบปีเป็นผู้เป็นปราชญ์ของหมู่บ้าน มีบรรพบุรุษเป็นชาวสงขลาและปัตตานีที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานมาอยู่ ณ ลุ่มแม่น้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชและใช้ชีวิตอยู่อย่างสงบสุขเรื่อยมา แต่เมื่อสามีของแม่เฒ่าเสียชีวิต เป็นสาเหตุที่แม่เฒ่าต้องตรากตรำทำงานหนักทุกชนิด แต่แม่เฒ่าก็เป็นผู้เด็ดเดี่ยว อดทน และอารมณ์แจ่มใสอยู่เสมอ แม่เฒ่าไม่ได้นับถือศาสนาใดชัดเจนระหว่างพุทธและอิสลาม สุดท้ายแม่เฒ่าตาบอดและจากโลกไปอย่างสงบ “ฉิ่ง” ได้หวนรำลึกถึงเรื่องราวชีวิตของแม่เฒ่าที่ต้องทุกข์ยากลำบากมาโดยตลอดและนำมาเปรียบกับชีวิตของเธอเองที่ทุกข์ตรมเพราะสามีผู้ร่วมอาชีพครูได้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งต้องหวาดระแวงภัยจากความไม่สงบดังกล่าวด้วย

กวีนิพนธ์ **สงกรานต์นี้แม่แกงเสียงมันนกก...กินชิลูก** เป็นผลงานของศิวกานท์ ปทุมสูติ (2554) จากกวีนิพนธ์ชุด **ข่าวเมาร่างไฟ** โดยบทกวีที่ได้หยิบยกมาศึกษานี้ ตีพิมพ์อีกครั้งใน **กระซิบโลก...กลุ่มดวงใจเจ้าไว้ในดวงตา** (2554) เนื้อหากล่าวถึงเทศกาลสงกรานต์ที่ลูกกลับมาบ้านในชนบท แม่จึงตั้งใจไปขุดหามันนกกอย่างแข็งขันเพื่อนำมาทำแกงเสียงให้ลูกกิน แต่ลูกไม่สนใจแม่และอาหารที่แม่ทำให้ กลับหลงอยู่กับสิ่งที่แสดงถึงอิทธิพลโลกาภิวัตน์ ส่วนกวีนิพนธ์ **รุ่งนิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่** หนึ่งในกวีนิพนธ์ชุด **ดวงใจห้องที่ห้า** ของอังคาร จันทาทิพย์ (2556) เนื้อหากล่าวถึงความคิดถึงเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวกับแม่ นิทานและตำนานที่แม่เล่า และธรรมชาติอันงดงามในชนบท

ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ นวนิยาย **จตุ** ของอุทิศ เหมะมูล เรื่องสั้น **บ้ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน** ของศิริวร แก้วกาญจน์ กวีนิพนธ์ **สงกรานต์นี้แม่แกงเสียงมันนกก...กินชิลูก** ของศิวกานท์ ปทุมสูติ และกวีนิพนธ์ **รุ่งนิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่** ของอังคาร จันทาทิพย์ ตามแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ เพื่อให้เห็นการนำเสนอลักษณะสังคมโลกาภิวัตน์

ในวรรณกรรม เป็นการกระตุ้นเตือนความคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ ความกตัญญู นิเวศสำนึก ตลอดจนการทำความเข้าใจและปรับตัวให้ยืนหยัดอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเป็นปกติสุข

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วง พ.ศ. 2543-2562 ด้วยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศที่สังเคราะห์โดยธัญญา สังขพันธานนท์ (2556 ก; 2556 ข)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาวิจัยจากเอกสาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมตัวบทวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วง พ.ศ. 2543-2562 และคัดสรรตัวบทที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด ได้แก่ นวนิยาย จูติ ของอุทิศ เหมะมูล เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน ของศิริวรร แก้วกาญจน์ กวีนิพนธ์ สงกรานต์นี้แม่แกงเลี้ยงมันนกก...กินซิลูก ของศิวากานท์ ปทุมสูติ และกวีนิพนธ์ รุ่งนิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่ของอังคาร จันทาทิพย์
2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบทวรรณกรรม แนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ และกระแสโลกาภิวัตน์
3. วิเคราะห์วรรณกรรมด้วยแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุป และเรียบเรียงเป็นบทความวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วง พ.ศ. 2543-2562 ด้วยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ มีรายละเอียดดังนี้

“แม่” กับธรรมชาติ: การโหยหาอดีตในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์

ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ใช้ธรรมชาติมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับการโหยหาอดีตจากความคิดถึงแม่และวิถีชีวิตที่เป็นสุขในอดีตในลักษณะที่ว่ามีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เพศแม่ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ให้กำเนิดและดูแลรักษาชีวิตเช่นเดียวกับธรรมชาติ ดังต่อไปนี้

เรื่องสั้น **บายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน** ปรากฏการโหยหาอดีตของตัวละคร “ฉันทน์” ที่มีความโศกเศร้าเพราะการจากไปของสามีที่ถูกลอบสังหารขณะเดินทางไปสอนหนังสือ และหวาดกลัวปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ดังข้อความว่า “โลกความจริงนั้น ฉันทน์กำลังถูกทิ้งไว้กลางทะเลทรายแห่งความโดดเดี่ยวและไกลออกไป เปลวไฟกำลังไหม้รายรอบอยู่ทุกด้าน และวินาทีนั้นเองที่ฉันทน์ตระหนักว่าตนเองกำลังซุกร่างอยู่ในซอกมุมหนึ่งของดวงดาวแปลกหน้า” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 92-93) “ฉันทน์” จึงหวนคิดถึงแม่เฒ่าผู้เป็นยายที่เธอเคารพรักที่สุด และเป็นเสมือนแม่แท้ ๆ ของเธอ เพราะเลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่เกิดด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง อีกทั้งโหยหาวิถีชีวิตแบบเดียวกับแม่เฒ่า “ที่โลกยังมีความสลบซับซ้อนของชีวิตไม่มากเท่าปัจจุบัน” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 113) เพราะเป็นวิถีชีวิตที่เธอมีโอกาสใกล้ชิดและกลมกลืนกับธรรมชาติมาตั้งแต่เกิด มีช่วงชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในบริบทสังคมที่พึงพิงธรรมชาติเป็นสำคัญ เป็นสังคมที่มีความสงบสุขใจกว่าปัจจุบัน แม้ต้องเหนื่อยยากกับการทำเกษตรกรรมเลี้ยงชีพก็ตาม

ศิริวรสร้างให้แม่เฒ่าเป็นตัวแทนของคนยุคก่อนที่พึงพิงและเคารพรักต่อธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นผู้มีความรู้ทางวรรณคดี เป็นทนายความ หมอบีบขวด-ต่อกระดูก หมอตำแย และผู้เชี่ยวชาญวิทยาคมนานาที่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเอื้ออารี ดังนั้น “ทุกคนในหมู่บ้านจะรู้สึกรักนับถือแถมเหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง หรือไม่ก็เหมือนแม่คนที่สองของตัวเอง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 99) แสดงให้เห็นถึงสถานะที่ผู้หญิงถูกเชื่อมโยงเข้ากับธรรมชาติ (women-nature connections) และอยู่ในสังคมเกษตรกรรม จึงเป็นลักษณะของเทพมารดาของโลก คือ ให้กำเนิด โอบอุ้มรักษา และพิทักษ์รักษาภูเกณฑ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556ก, น. 74-76) แม่เฒ่าจึงเป็น “แม่” ตามความหมายของแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศซึ่งเชื่อมโยงกับการโหยหาอดีตของ “ฉันทน์”

นอกจากการสร้างตัวละครสำคัญตามแนวคิดเชิงนิเวศ (eco concepts) แล้ว ยังนำเสนอแก่นเรื่องด้วยสัญลักษณ์จากธรรมชาติอันเชื่อมโยงถึงแนวคิดเชิงนิเวศ ปรากฏในตอนที่มีแม่เฒ่าเสียชีวิต ความว่า “ฝนยิ่งกระหน่ำ แดดยิ่งแผดจ้า ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมลดราให้แก่กัน กระทั่งน้ำฝนที่ซังอยู่ตามแอ่ง ตามหลุมบ่อบนถนนดินแดงหน้าบ้านเดือดขึ้นมาราวกับน้ำร้อน”

(ศิริวรร แก้วกาญจน์, 2556, น. 138) เมื่อตีความสัญลักษณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของเรื่อง เหตุการณ์ในเรื่องจะกระตุ้นให้เข้าใจถึงความหมายของสัญลักษณ์ (สรณัฐ ไตลังคะ, 2560, น. 120) ว่า ศิริวรรนำ “ฝน” มาเป็นสัญลักษณ์ของความขยันอดทนอันมหาศาลและน้ำใจอันชุ่มเย็นของ แม่เฒ่าที่พยายามต่อสู้อย่างไม่ย่อท้อกับ “แดด” ที่หมายถึงอุปสรรคยากเข็ญนานาในชีวิต แต่เมื่อหมดสิ้นเวลาแล้ว สรรพสิ่งย่อมดับไปตามครรลองของธรรมชาติวิสัย เช่นเดียวกับชีวิตของแม่เฒ่าที่ต้องจบสิ้นลงในปัจฉิมวัยด้วยสังขารอันโรยราเต็มขั้นพร้อมกับการต่อสู้อุปสรรคนานาประการ เปรียบได้กับฝนที่ย่อมถึงคราวหยุดตกและพ่ายแพ้ให้กับแสงแดดในช่วงกลางฤดูร้อน

ดังที่กล่าวมานี้ “ฉันท” ผู้ระลึกและโหยหาอดีตวัยเด็กของตนและอดีตของแม่เฒ่า ย่อมเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์แปลกประหลาดที่ฝนตกในฤดูร้อนได้ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับที่ศิริวรรเสนอเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องสั้นนี้ว่า ปัญหาความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ ไม่สามารถแก้ไขอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับฝนที่ไม่อาจสู้แสงแดดช่วงฤดูร้อน สัญลักษณ์เหล่านี้นำไปสู่ข้อคิดเตือนใจสำหรับ “ฉันท” ว่าต้องกล้าเผชิญหน้ากับความทุกข์ทั้งปวงอย่างเต็มที่ด้วยความหวัง ความอดทน และพลังใจอันเต็มเปี่ยมเช่นเดียวกับแม่เฒ่า เห็นได้ว่าศิริวรรนำสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ มาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงการโหยหาอดีต คือ คิดถึง “แม่” และโลกสมัยก่อนอย่างสัมพันธ์กัน

นอกจากนี้ การโหยหาอดีตยังปรากฏในกวีนิพนธ์ **รู้นิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่** ที่นำเสนออารมณ์ความรู้สึกคิดถึงแม่และคิดถึงชีวิตในวัยเยาว์ที่เคยได้ฟังนิทานจากแม่ ด้วยว่า ปัจจุบัน ผู้เล่าเรื่องอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอันน่าสับสน ดังบทกวีว่า

หลังโปรยฝนปรายสายม่าน	พาดผ่านฟ้าสูงสายรุ้งสวย
จากโพ้นทุ่งสู่โพ้นทุ่ง พุงพวย	สายแดดบ่ม สายลมระรวยระรินมา
เหมือนใหม่ เหมือนรุ่งฝันของวันวาน	เราเคยฟังนิทานในทุ่งหญ้า
กาลครั้งหนึ่ง นานแล้ว... แม่เฒ่า	แม่เฒ่าเลื่อนวันเวลาผ่านมาจริงจริง
ซูลู - นางอ้ว ผาแดง - นางไอ่...	วันเวลาผ่านไปไม่หยุดนิ่ง
เราลาร้างแหล่งหลักเคยพักพิง	แต่บางสิ่งอยู่คงความทรงจำ
น้ำเต้าปุง ปวงผีฟ้า พญาแถน	เคยโลดเล่นเรื่องเล่าอยู่เข้าคำ
อุรังคธาตุนิทาน... ขานถ้อยคำ	เล่าเรื่อง ลำนำ และตำนาน

(อังคาร จันทาทิพย์, 2556, น. 97-98)

อังคารใช้ธรรมชาติมาเป็นความเปรียบแสดงภาพของอดีตที่มี “รุ่ง” คือ เรื่องราวอันยาวนานที่น่าประทับใจซึ่งหมายถึงนิทานและตำนานประจำถิ่นของภาคอีสาน ได้แก่ “ขูลู - นางอ้วผาแดง - นางไอ่” “น้ำเต้าปุง ปวงผีฟ้า พญาแถน” และ “อุรังคธาตุนิทาน” ท่ามกลางบรรยากาศ “ทุ่งหญ้า” คือ ตัวแทนชนบทที่มีธรรมชาติงดงาม เพื่อปลูกสำนึกรักอัตลักษณ์และความเป็นท้องถิ่น โดยผู้เล่าเรื่องได้แสดงการโหยหาอดีตที่มีความสุขและผูกพันกับธรรมชาติบ้านเกิดอย่างลึกซึ้งและงดงาม นอกจากนี้ ยังมีบทกวีที่ว่า

แนบแน่นแสนนานในชีวิต	เราร้างทิศแรมทางมาต่างบ้าน
ปัจจุบัน ความหวังก้องกังวาน	บางความฝันคล้ายนิทานที่เคยฟัง
...	...
จบลมเหมือนในนิทาน กาลครั้งหนึ่ง...	ให้หวนห้วงคำนึงคิดถึงแม่
ถึงท้องทุ่ง รุ่งสวย สุดตาแล	ถึงอดีตเก่าแก่และแสนไกล
...	...
ด้วยความฝันวันหนึ่งซึ่งเหนื่อยหนัก	หวนคืนมาหวนตักของทุ่งหญ้า
สายรุ่งสวยพวยพุ่งพาดผ่านฟ้า	เหมือนเสียงแม่ผ่านลมมาแผ่วกระซิบ!...

(อังคาร จันทาทิพย์, 2556, น. 98-99)

อังคารนำเสนอภาพชีวิตที่ได้รับอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ จากคำว่า “ต่างบ้าน” หมายถึงคนชนบทที่ต้องเข้าไปประกอบอาชีพในสังคมเมืองโดยที่ตนรู้สึกว่าจะสังคมเมืองเป็นพื้นที่ที่ต้อง “เหนื่อยหนัก” และไม่มีความสุขเท่ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมในอดีต นอกจากนี้ ความเป็นเมืองได้เข้าครอบชนบทกระทั่งเกิด “ความแปลกใหม่ที่กำลังเปลี่ยนไปของสังคมชนบท. . . ในพื้นที่ของการไหลเวียนเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ลบ เลือน สลายเส้นแบ่งต่าง ๆ ด้วยการกระชับแน่นระหว่างสถานที่และเวลา ผ่านการเดินทางของเศรษฐกิจทุน พลวัตสังคม ข้อมูล ข่าวสาร” (อังคาร จันทาทิพย์, 2556, น. 16) นับว่าอังคารมีจุดมุ่งหมายชัดเจนในการวิพากษ์สังคมโดยนำเสนอความรู้สึกหดหู่และเศร้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ซึ่งแตกต่างจากสภาวะสังคมในอดีตกาล

สังคมบุพกาลที่ใกล้ชิดและพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักเชื่อว่ามนุษย์คนแรกของโลกเป็นผู้หญิงและเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยกำเนิดมาจากธรรมชาติ สรรพชีวิตในธรรมชาติย่อมพึ่งพาอาศัยกัน ชุดความคิดนี้มักได้รับการถ่ายทอดผ่านตำนานและ

นิทานปรัมปราเป็นสำคัญเพื่อมุ่งแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและยกย่องเพศหญิงในฐานะผู้ให้กำเนิดและโอบอุ้มรักษาโลก (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 ข, น. 104, 107) โดยนัยนี้ อังคารจึงนำมนุษยผู้หญิงที่เป็น “แม่” มาเชื่อมโยงกับนิทานและตำนานประจำถิ่นและธรรมชาติอันน่าอภิรมย์ เพื่อแสดงภาพของอดีตที่ทรงคุณค่าทางใจด้วยเรื่องราวและความทรงจำเกี่ยวกับแม่ที่กลมกลืนกับความสวยงามของธรรมชาติในชนบทบ้านเกิด ซึ่งเป็นภาพตรงข้ามกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์

เห็นได้ว่า เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน และกวีนิพนธ์ รุ่งนิทาน และเรื่องเล่าวันวานของแม่ นำเสนอการโยยหาอดีตที่ผูกโยงกับ “แม่” ในลักษณะการใช้ความเปรียบ และการเชื่อมโยงความคิดของตัวละคร/ผู้เล่าเรื่องเข้ากับเหตุการณ์ในอดีต รวมทั้งเข้ากับนิทานและตำนานต่าง ๆ อันแสดงถึงอำนาจของธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างโลกอดีตกับธรรมชาติ เพื่อสื่อถึงอำนาจของกระแสโลกาภิวัตน์ที่บีบเค้นผู้คนให้มีความยากลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับโลกสมัยใหม่ จนต้องมองย้อนไปถึงสภาพชีวิตในอดีตที่มีความสุขกว่าปัจจุบัน

“แม่” กับธรรมชาติ: ความเป็นอื่นในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์

ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ใช้ธรรมชาติมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับความเป็นอื่น (the otherness) โดยนำเสนอว่าแม่เป็นตัวแทนโลกยุคเก่าที่ถูกการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันกดทับและเบียดขับให้มีความเป็นอื่น อีกทั้งมองว่าโลกยุคเก่าที่ใกล้ชิดธรรมชาติมีความแปลกแยกแตกต่างจากโลกปัจจุบัน ดังนี้

เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน ตัวละครสำคัญ คือ แม่เฒ่าที่เปรียบเสมือนแม่ของคนในชุมชนเพราะ “ทุกคนในหมู่บ้านจะรู้สึกรักนับถือแก่เหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง หรือไม่ก็เหมือนแม่คนที่สองของตัวเอง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 99) ปราภูลักษณะความเป็นอื่นของแม่เฒ่า เริ่มตั้งแต่ความเป็นคนชายขอบ (marginal people) เข้ามามีส่วนในเรื่องตอนที่ครอบครัวของแม่เฒ่าอพยพย้ายถิ่นฐาน ดังความว่า “ครอบครัวของแกก็มีเหตุจำเป็นจะต้องอพยพข้ามทะเลสาบกลับไปยังหมู่บ้านริมชายขอบลุ่มน้ำปากพนังอีกหน ทว่าคราวหลังนี้เป็นการหลบหนีการขูดรีดภาษีจากรัฐบาลกลาง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 100-101) แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานใหม่ที่มีความห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองเพื่อหลบหนีการขูดรีดภาษี ครอบครัวของแม่เฒ่าจึงกลายเป็นคนชายขอบด้วยกระบวนการเกี่ยวกับบริบทการพัฒนา คือ นอกจากจะถูกกีดกันจากการกำหนดนโยบายและการเข้าถึงทรัพยากรส่วนกลางแล้ว ยังถูกเอารัดเอาเปรียบและกดขี่จากรัฐอีกด้วย

ความเป็นอื่นของครอบครัวแม่เฒ่าอันเนื่องมาจากพื้นที่ห่างไกลนี้ ถูกนำเสนอด้วยลักษณะธรรมชาติที่น่ากลัว มีความแปลกแยกกับผู้คนในสังคมเมือง เช่น ตอนที่ครอบครัวของแม่เฒ่าต้องอพยพด้วยความลำบาก คือ “นอกจากเดินเท้าออกจากหุบเขาด้านตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังต้องนั่งเรือพายลำเล็ก ๆ ฝ่าตงจระเข้ นับพัน ๆ ตัวในทะเลสาบสงขลา รอนแรมผ่านผืนป่าพรุที่เต็มไปด้วยภัยอันตราย เลียบเลาะหลบหลีกเหล่าสัตว์ร้ายและไข้ป่ามาบนสันเขาเป็นแรมเดือน” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 101) จากนั้นจึง “หักล้างถางที่ปลูกเพิงพัก ปลูกผักหญ้า แปลงผืนป่าเป็นนาข้าว” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 101) แสดงให้เห็นว่า ลักษณะของคนที่มีความ, น. เป็นอื่น คือ อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญของสังคมเมืองหรืออยู่ใกล้ขีดธรรมชาติ

ด้วยว่าชีวิตของแม่เฒ่าผูกพันกับธรรมชาติมาโดยตลอดตามวิถีของโลกยุคเก่า แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างกว้างขวาง รวมถึงการประกอบอาชีพให้เข้ากับโลกยุคใหม่ ดังนั้น การทำเกษตรกรรมของแม่เฒ่าจึงไม่เอื้อต่อสังคมแบบใหม่ที่ไหลบ่าด้วยกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม และทุนนิยม เมื่อเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการยังชีพ ความยากจนจึงเข้ามาสู่ชีวิตของแม่เฒ่า นำไปสู่ความเป็นอื่นในสายตาของคนในชุมชน ดังความว่า

. . .ชะตากรรมก็เหวี่ยงครอบครัวของแม่เฒ่าไปสู่เขตแดนของความลำบากยากไร้กลายเป็นครอบครัวซึ่งยากจนที่สุดของหมู่บ้านที่ยากจนที่สุดในตำบลที่ยากจนที่สุดของอำเภอ และแน่นอน อำเภอของเราเป็นอำเภอซึ่งยากจนที่สุดในจังหวัด. . .จากนั้นบ้านของแม่เฒ่าก็ลดขนาดลงเรื่อย ๆ กระทั่งสุดท้ายกลายเป็นเพียงบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่งยืนเจียบเหิงอยู่ในความหม่นมัวของแสงตะเกียงยามราตรี ขณะที่โลกทั้งโลกสว่างไสวด้วยไฟฟ้าและสีสนของโลกยุคใหม่

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 120, 124)

ในขณะที่สมัยก่อนนั้น “แม่เฒ่าเล่าว่าบ้านหลังใหญ่ของเราเป็นเหมือนจุดนัดพบของคนแปลกหน้าจากทั่วทุกสารทิศที่เดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 95) นอกจากนี้ ความยากจนของแม่เฒ่ายังนำไปสู่วิถีชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับความทันสมัยของโลกยุคใหม่ที่ผู้คนเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน สะท้อนถึงระบบทุนนิยมที่เข้ามามีอำนาจในชุมชน ดังความว่า “เมื่อทุกหลังคาเรือนเปลี่ยนมาใช้ไฟฟ้ากันหมด เจ้าของร้านชำร้านเดียวในหมู่บ้านก็ไม่อยากเอาน้ำมันก๊าดมาขายอีก กระทั่งแม่เฒ่าต้องไปขอร้องเจ้าของร้านชำ และบอกว่าจะเอามาขายในราคาพิเศษแก่ก็ยินดี” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 125)

ดังที่กล่าวมา เห็นได้ว่าวิถีชีวิตแบบโลกยุคเก่าของแม่เฒ่าที่ใกล้ชิดธรรมชาติและอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการพัฒนา ประกอบกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้แม่เฒ่าพบกับความยากจนในโลกยุคใหม่ที่อำนาจเงินและวัตถุมิมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ กระทั่งถูกคนในชุมชนที่เป็น “ลูก” เบียดขับให้มีความเป็นอื่น แม้กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

นอกจากนี้ ยังปรากฏประเด็นความเป็นอื่นอยู่ในกวีนิพนธ์ **สงกรานต์นี้แม่แกงเลี้ยงมันนกก** ...**กินชิลูก** กล่าวถึงผู้เป็นแม่ที่อาศัยอยู่ในชนบท เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ ลูกที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมืองตามวิถีโลกยุคใหม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้าน แต่ไม่ได้สนใจแม่และอาหารที่แม่ตั้งใจทำให้ เพราะหลงความทันสมัย ศิวกานท์นำเสนอเรื่องราวด้วยกาพย์สวาทพน้ำ 13 ที่มีลักษณะฉันทลักษณ์เรียบง่าย และใช้ภาษาเรียบง่ายเพื่อสื่อความเป็นชนบทอันเป็นโลกเก่าที่ไม่ซับซ้อนและมีความบริสุทธิ์เหมือนความรักและความจริงใจของแม่

แม่ตื่น	ตะวัน
หยิบเสียมด้ามสั้น	ขึ้นคอนตะกร้า
เข้าไพร	เข้าพงรก
ขุดหา ‘มันนกก’	เห้งโฮมกายา

(ศิวกานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 15)

บทกวีแสดงภาพการตื่นนอนของแม่ว่าตื่น “พร้อมตะวัน” คือ การตื่นแต่เช้าตรู่ จากนั้นแม่ได้ “หยิบเสียมด้ามสั้น ขึ้นคอนตะกร้า” เพื่อเข้าป่าออกหา “มันนกก” สะท้อนวิถีชีวิตของคนชนบทจากอุปกรณ์ทำกินและวิธืหาเลี้ยงชีพด้วยการออกหาของป่า สะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนระหว่างแม่กับธรรมชาติ

แกงเลี้ยง	รสมือแม่
ลูกลูกของแม่	เคยชอบน้กหนา
วันนี้	ที่คอยนับ
ลูกลูกจะกลับ	สงกรานต์บ้านนา
เย็นนี้	แม่จะแกง
ใส่ ‘เหมือด’ ปลาแห้ง	ให้ลูกโอฮา

เก็บยอด

ตำลึงแล้ง

เป็นผักแฉมแกง

กลับเห้าเคหา

(ศิวกานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 15)

ศิวกานท์เลือกใช้ “แกงเลียง” เป็นตัวแทนอาหารชนบทที่สื่อถึงโลกยุคเก่าอันใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างแนบแน่น เพราะแกงเลียงเป็นอาหารพื้นบ้านที่ใส่ผักหลายชนิด (“เหมือด”) เช่น “ตำลึง” ซึ่งเป็นผักท้องถิ่น ผักจึงเป็นตัวแทนของธรรมชาติและชนบทที่เด่นชัด เป็นการผูกโยงความเป็นท้องถิ่นกับธรรมชาติที่กลมกลืนกันในวิถีชีวิตของโลกยุคเก่า อนึ่ง ในขณะที่ชุดหามันนกด้วยความลำบานั้น แม่ทราบดีว่าแกงเลียงเป็นอาหารที่ลูก ๆ ชอบทานมาก แสดงให้เห็นว่าในอดีตนั้น ลูก ๆ ก็ชื่นชอบวิถีชีวิตแบบ “บ้านนา” ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

บายเย็น

ลูกหญิงชาย

กับมิตรสหาย

มากันพร้อมหน้า

...

แล้วหนุ่มสาว

และเพื่อน

ก็ยึดخانเรือน

สรวลเสเฮฮา

เหล่าเปียร์

อาหารถูง

พะเรือพะรุง

ล้วนตระเตรียมมา

ตี๋มกิน

กันเปรมปรีดี

นักร้องดนตรี

ซอชามกิดาร์

(ศิวกานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 16-17)

บทกวีส่วนนี้ฉายให้เห็นภาพลูก ๆ ที่ “ยึดخانเรือน” สื่อถึงโลกยุคใหม่ที่เข้ามายึดพื้นที่โลกยุคเก่า เพราะมีการร้องเพลงส่งเสียงดัง เคาะซอชามอันเป็นอุปกรณ์การกินที่ควรทะนุถนอมไว้ใช้งาน และไม่ควรมานำมาเคาะเล่นตามความเชื่อของคนโบราณ แสดงให้เห็นว่าคนที่ถูกหล่อหลอมด้วยวิถีของโลกยุคใหม่นั้น ไม่เคารพและไม่เกรงใจต่อแม่และความเชื่อดั้งเดิม นอกจากนี้ “กิดาร์” เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นตัวแทนของความทันสมัยกว่าสังคมชนบทที่คนเหล่านั้นเคยเติบโตมา แสดงให้เห็นว่าบรรดาลูก ๆ ให้ความนิยมกับวัตถุสิ่งใหม่ ๆ ในสังคมเมือง เช่นเดียวกับการทาน “เหล่าเปียร์” และ “อาหารถูง” ที่เตรียมมาซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ก็ล้วนเป็นตัวแทนของโลกสมัยใหม่เช่นกัน โดยลูก ๆ แสดงความนิยมชมชอบอาหารที่ซื้อจากร้านซึ่งเป็นฝีมือคนอื่นที่สร้างขึ้นเพื่อหวังผลใน

เชิงพาณิชย์ ผู้ที่ทำและขายอาหารถุงอาจไม่ได้ปรารถนาดีต่อลูก ๆ มากเท่าผู้เป็นแม่ แต่ลูกกลับพึงใจอาหารถุงเหล่านั้นโดยไม่สนใจแกงเลี้ยงที่แม่ทำด้วยกระบวนการที่ยากลำบากและเปี่ยมด้วยความปรารถนาดีจะให้ลูกได้ทานในสิ่งที่เคยชอบ

รสมือ	ราคาถูก
กินน้อยชิลูก	แม่หุงแม่หา
มือแม่	ยกปลงหม้อ
แกงเลี้ยงที่รอ	ซีตรสหมดค่า
มุ่มคร้ว	เมื่อยามค่ำ
ลมหุงลำน้า	ระลอกน้ำหน่วยตา

(ศิวกานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 17)

ศิวกานท์สื่อความเป็นอื่นของแม่ ด้วยน้ำเสียงของแม่ที่กล่าวประชดประชันตามมุ่มมองแบบทุนนิยมเพราะน้อยใจลูกว่า แกงเลี้ยงมาจาก “รสมือ ราคาถูก” และ “ซีตรสหมดค่า” แม่จึงเข้าไปอยู่ที่ “มุ่มคร้ว” ในยาม “ค่ำคืน” แสดงถึงความอับจน ความเก็บกด รวมทั้งอารมณ์ที่มีดমনเศร้าหมอง และโดดเดี่ยวได้ชัดเจน อีกทั้งกล่าวถึงบทเพลงของ “ลมหุง” อันเป็นตัวแทนของธรรมชาติและชนบทมาแสดงความรู้สึจาก “ระลอกน้ำหน่วยตา” ที่แสดงถึงความเสียใจของแม่

ดังที่กล่าวมา สงกรานต์นี้แม่แกงเลี้ยงมันนกก...กินชิลูก ใช้การนำเสนอเชิงนิเวศผ่านอาหารของแม่อย่างเด่นชัดในฐานะตัวแทนของธรรมชาติและชนบท เพื่อแสดงความเป็นอื่นของแม่ที่เกิดจากวิถีชีวิตแบบชนบทซึ่งยังผูกพันกับธรรมชาติ มีความแตกต่างจากวิถีชีวิตของลูกที่ถูกหล่อหลอมใหม่จากเมืองให้นิยมชมชื่นในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ลูกหลงลืมความสำคัญของแม่และรากเหง้าความเป็นชนบทตามวิถีโลกยุคเก่าที่ตนเติบโตมา

เห็นได้ว่า เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน และกวีนิพนธ์ สงกรานต์นี้แม่แกงเลี้ยงมันนกก...กินชิลูก นำเสนอความเป็นอื่นของแม่ในเชิงพื้นที่ กล่าวคือ คนในพื้นที่ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิมแบบชนบทถูกลดทอนคุณค่าและความสำคัญกระทั่งกลายเป็น “คนอื่น” ที่มีความแปลกแยก เพราะเป็นโลกคู่ขนานของสังคมสมัยใหม่ที่ไหลบ่าด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ทั้งในด้านทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยม

“แม่” กับธรรมชาติ: ความจริงอันพร่าเลือนในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์

โลกปัจจุบันที่ท่วมท้นไปด้วยข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ทำให้คนในยุคนี้อยู่ท่ามกลางภาวะที่เป็นจริง เสมือนจริง และเสมือนจริงกว่าของจริง คนในสังคมไม่สามารถแยกแยะออกได้ (สรณัฐ ไตลังคะ, 2556, น. 37) จนเกิดความสับสนวุ่นวายในสังคม ผู้เขียนนวนิยายเรื่อง **จตุติ** จึงเล่นล้อกับสถานะนี้ จตุติมีความโดดเด่นด้านกลวิธีนำเสนอเรื่องโดยใช้มุมมองของผู้เล่าที่หลากหลายและซับซ้อน ในบรรพ **1 แม่เต่าอภินิหาร**นั้น มายาผู้เป็นหนึ่งในตัวละครได้แต่งเรื่องราวชีวิตยายหวดของเธอขึ้น เธอสมมติให้ตัวละคร “ยาย” ซึ่งคือยายหวดของเธอได้เล่าอัตชีวประวัติที่ผูกโยงกับตำนานประจำถิ่นของจังหวัดสระบุรี ในตอนนี้ปรากฏผู้หญิงในฐานะ “แม่” ตามความหมายเชิงนิเวศวิจารณ์ที่ต้องประสบกับความสับสนของโลก

“ยาย” ในฐานะ “แม่” (ผู้หญิง) ที่เป็นตัวแทนของโลกยุคเก่าและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีลักษณะเป็นสัญนิยมมหัศจรรย์ดังเช่นลักษณะของตำนานทั้งหลายในเรื่อง ดังที่ยายพูดว่า “กูเคยเป็นวิญญาณนางไม้ในต้นทะเลอกใหญ่ เคยเป็นนาคบก เสือโคร่ง และเนื้อทราย ก่อนกลายมาเป็นมนุษย์. . . ชีวิตของยายผูกไว้กับธรรมชาติ ป่าเขาลำเนาไพร. . .” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 58, 62) เป็นไปตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยกำเนิดมาจากธรรมชาติ และต้องเคารพธรรมชาติ ความคิดนี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านตำนานและนิทานปรัมปราและเชื่อมโยงกับเพศหญิงเพราะมีลักษณะร่วมกับธรรมชาติ คือ เป็นผู้ให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงชีวิต (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 ข, น. 107) ความนึกคิดของยายจึงมีลักษณะเคารพ เข้าใจ และปกป้องธรรมชาติ ดังความว่า “แผ่นดินนี้เป็นของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดไม่วันแม่แต่คน. . . เราลืมไปว่าแผ่นดินไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อให้ใครเป็นเจ้าของ ผืนดินเป็นเพียงแค่ทางผ่านของทุกสรรพชีวิต. . . ผืนดินไม่เคยหวงความเป็นเจ้าของกับใคร นั่นคือหัวใจของความรัก. . . ท่านเผื่อแผ่ให้อาศัยแก่สรรพสิ่งทุกอย่าง” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 107, 117)

อย่างไรก็ตาม ยายรู้สึกในโลกมนุษย์เต็มไปด้วยเรื่องราวบางประการที่สับสน ดังเช่นตอนที่ยายเล่าว่า มีผู้คนสันนิษฐานเรื่องราวชีวิตของยายต่างกันไปหลากหลายลักษณะหลังจากที่ยายกลายเป็นหิน ความว่า “กลุ่มคนที่พบเห็นยาย ณ ที่ตรงนั้น ต่างก็เล่าลือกันไปต่าง ๆ นานาน่าว่ามีหญิงสาวผู้หนึ่งเฝ้ารอคอยผัวตัวเองกลับมาตามสัญญา ว่าหญิงนั้นกินลูกตัวเองแทนเสียจะให้ฝูงแร้งลงกิน เล่าลือกันไปจนเป็นที่โจษขานกว้างไกลเป็นที่จดจำและติดตามพวกเขา ต่อมาพวกเขาจึงเรียกที่ตรงนั้นว่า ‘แก่งคอย’” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 89) จากนั้น “คู่หนุ่มสาวเขาพากันมาขอพรให้สมหวังในความรัก ใครมีบุตรยากก็มาอธิษฐานขอให้ได้ลูก พวกเขาทำกันอย่างนี้โดยถือว่ายายจะ

ให้พวกเขาสมปรารถนาได้ แล้วยายจะให้พวกเขายังไงได้ ลำพังตัวยายเองก็สูญเสียลูก ร้างผัวอย่างนี้” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 96-97)

แม้แต่เรื่องราวของแม่ตะเคียน ผู้เป็นตัวแทนของโลกอดีตและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เช่นเดียวกับยายก็ตกเป็นเหยื่อของการประกอบสร้างเรื่องเล่า แสดงถึงความสับสนแปรปรวนของเรื่องเล่าในสังคม ดังที่แม่ตะเคียนกล่าวถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับตน ความว่า

เขาซุบซุ่มแม่เสียใหม่ กลบแค้นแค้นไม้ของแม่เสียสิ้น เช่นเดียวกับที่เขาซุบซุ่มตำนานของแม่ เขาคิดคะเนกันไปต่าง ๆ นานา หาเหตุผลประดามีมากู้คืนศักดิ์ศรีให้แม่ หาเหตุไปต่าง ๆ นานาว่าเหตุไฉนแม่จึงไม่ได้รับเลือกเป็นเสาหลักเมืองกรุงเทพฯ บ้างว่าแม่ไปซำกว่าเสาที่ได้รับเลือก (ก็ผิดที่แม่เอง เอ้อระเหยลอยชายมาตามน้ำ) บ้างก็เสริมว่า นี่ไง ! ก็เสาของแม่มันคดปลาย (ก็ผิดที่แม่เองอีกนั่นแหละที่ไม่สวยตั้งแต่ต้น)

(อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 78)

อุทิศมุ่งนำเสนอว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบันนั้นมีความซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือ ในสังคมยุคเก่ามีความสับสนแปรปรวนของเรื่องราวต่าง ๆ น้อยกว่ายุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เพราะยิ่งเวลาล่วงเลยมานานขึ้นเท่าใด เรื่องราวในอดีตย่อมมีโอกาสถูกเล่าไปหลากหลายแบบมากขึ้นเท่านั้น และมีผู้ที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเรื่องเล่าไปตามตามจุดประสงค์ของตน ดังเช่น กลวิธีเล่าเรื่องของนวนิยายเล่มนี้ รวมถึงตัวละคร “มายา” หญิงสาวยุคปัจจุบันที่แต่งเรื่องราวชีวิตของคนในครอบครัวเธอขึ้น เพราะเธอคิดว่า “ในโลกที่เต็มไปด้วยเส้นประและความขาดตอน ฉันเอาตัวเองเข้าเชื่อม นั่นคือวิธีที่เราสร้างทางผ่าน สร้างเวลา สถานที่ และเรื่องราวของเรา” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 484) มายาจึงเริ่มคิดได้ว่า ต้องเริ่มนำเสนอโลกอดีตโดยให้ย่าทวดเป็นผู้เหมาะสมจะเชื่อมโยงถึงธรรมชาติและอดีตอันแสนไกลมากที่สุด มาเป็นผู้เล่าเรื่องในงานเขียนของเธอ ความว่า “ ‘กูอยู่ในนั้น อยู่ได้พิภพ’ ไซ้ ฉันทจะใช้คำว่า กูแทนตัวย่าทวด เพราะเสียงมันฟังแล้วดิบท่อม ทะนงตน และเก่าแก่ดี” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 484) ลักษณะการสร้างเรื่องราวที่ซับซ้อนและทับซ้อนกันดังกล่าวนี้ เข้าลักษณะของเมตาฟิสิกซ์

เมตาฟิสิกซ์เป็นวิธีการเล่าเรื่องที่ถูกเขียนทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้ว่ากำลังอ่านเรื่องแต่ง เป็นกลวิธีที่น่าสนใจและแปลกใหม่ที่เร้าให้ผู้อ่านตระหนักถึงระยะห่างระหว่างวรรณกรรมกับผู้อ่าน (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2545, น. 846) เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านจดจ่อกับกลวิธีหรือกระบวนการขั้นตอนในการสร้างแต่งเรื่อง และเน้นย้ำให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นเพียงเครื่องมือในการนำเสนอสาร (เสาวณิต

จุลวงศ์, 2557, น. 12-13) ลักษณะการสร้างงานเช่นนี้ ฉายให้เห็น “วิถีชีวิตของคนในสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร และวิทยาการเทคโนโลยีสื่อสาร และพฤติกรรมของผู้คนที่มีความอ่อนแอ ลึกถื่น” (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559, น. 159) เมตาฟิสิกซ์จึงกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านระลึกเสมอว่ายุคโลกาภิวัตน์เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมอย่างซับซ้อน

ความสับสนของแม่ต่อโลกยุคเก่าช่วยนำเสนอความสับสนวุ่นวายในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพราะการนำเสนอเรื่องราวในอดีตด้วยการแต่งใหม่ในปัจจุบันยิ่งเน้นย้ำว่าปัจจุบันนี้เองที่มีความสับสนมากเพราะมีการเล่าอดีตในแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ จุดดีจึงมีความสอดคล้องของรูปแบบ กลวิธี การนำเสนอ และแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อถึงการนำเสนอเรื่องราว ความคิด และความทรงจำของมนุษย์ที่สามารถเกิดการปรับแต่ง บิดเบือน และร้อยสร้างได้หลากหลายแง่มุมอยู่เสมอ ๆ ตามความต้องการของผู้เล่า ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์สำคัญของโลกยุคปัจจุบันนี้

สรุปและอภิปรายผล

ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วงระยะเวลาราวสองทศวรรษที่ผ่านมา ได้ใช้แนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับอดีตและโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อนำเสนอภาพของกระแสโลกาภิวัตน์ในโลกยุคใหม่ที่แสดงถึงความเป็นสังคมเมืองอันเข้มข้นและเข้ามาครอบงำชนบทมากขึ้น เป็นภาวะที่ไม่เอื้อต่อความสุขทางกายและใจของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์ในสังคมโลกาภิวัตน์จึงโหยหาอดีตที่มีความสุขกว่ายุคปัจจุบัน ทั้งนี้ สังคมอดีตดังกล่าว คือ ชนบทอันมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การโหยหาอดีตมักกล่าวถึงแม่ในฐานะตัวแทนของความสุขในโลกอดีต และมีนัยเชื่อมโยงถึงธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ซึ่งทำให้การแสดงความรักความผูกพันที่มีต่อแม่และธรรมชาติเป็นไปในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ โลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นั้น เต็มไปด้วยกระแสทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นโลกที่ปฏิเสธวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามธรรมชาติ ทำให้แม่และชนบทที่ใกล้ชิดกับวิถีดั้งเดิมตามธรรมชาติต้องถูกเบียดขับให้มีความเป็นอื่นไปด้วย ทั้งนี้ โลกปัจจุบันที่ท่วมทับไปด้วยข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ทำให้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ไหลเวียนในสังคมถูกปรับแต่งหรือบิดเบือนตามจุดประสงค์ของผู้เล่า ผู้คนในยุคนี้อยู่ท่ามกลางภาวะที่ไม่สามารถแยกแยะความจริง-ความหลงได้อย่างชัดเจน กล่าวได้ว่าโลกปัจจุบันเต็มไปด้วยความสับสนแปรปรวนของเรื่องราวต่าง ๆ มากกว่ายุคสมัยก่อนที่ใกล้ชิดธรรมชาติ

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของจิรัฏฐ เฉลิมแสนยากร (2558) ปิยะมาศ ใจไฝ (2560) วรมาศ ธัญภัทรกุล (2561) และธัญญา สังขพันธ์านนท์ (2556 ก) ในภาพรวมว่า ผู้หญิงที่ถูกนำเสนอให้สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง มักอยู่ในฐานะ “แม่” ผู้เป็นที่เคารพในฐานะผู้ให้กำเนิดและโอบอุ้มชีวิตเช่นเดียวกับธรรมชาติ แต่แม่ในฐานะ “ผู้หญิง” รวมทั้งธรรมชาติกลับกลายเป็นผู้ถูกกระทำในสังคม อนึ่ง ผลการศึกษาทั้ง 4 เรื่อง มุ่งสะท้อนว่าผู้หญิงขาดความเสมอภาคทางเพศและถูกกดขี่ กระทั่งนำไปสู่การเพิ่มบทบาทในสังคมของสตรี การโต้กลับอำนาจที่กดทับสตรี และการประนีประนอมอำนาจระหว่างชายและหญิงในสังคม อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีส่วนแตกต่างจากผลการศึกษาทั้ง 4 เรื่องข้างต้น กล่าวคือ ผลวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นผลกระทบของโลกยุคโลกาภิวัตน์ในสังคมปัจจุบันชัดเจนขึ้นทั้งในแง่การโยยหาอดีต ความเป็นอื่น และความสับสนวุ่นวายในโลกของข้อมูลข่าวสาร อันเกี่ยวโยงกันทั้งมิติเกี่ยวกับเพศ ชนชั้น การเมือง ทุนนิยม วัตถุนิยม บริโภคนิยม สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนศรัทธาและคุณธรรมของมนุษย์ นับเป็นการฉายให้เห็นภาพแง่มุมใหม่ตามสถานการณ์ที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน

การหวนกลับไปมองอดีตที่มีบุคคล สถานที่ และบรรยากาศที่เอื้อต่อความสุขทางใจได้มากกว่าปัจจุบันนั้น ช่วยเปิดมุมมองและกระตุ้นสำนึกอันดีงามของคนในสังคมให้ตระหนักถึงความเสมอภาคทางเพศ การทำความเข้าใจและปรับตัวในโลกสมัยใหม่ ไม่ให้ไหลตามกระแสความเจริญทางวัตถุ ไม่ดูหมิ่นและหลงลืมรากเหง้าของตน อีกทั้งมีวิจารณญาณในการสื่อสารท่ามกลางโลกที่ท่วมท้นด้วยข้อมูลข่าวสาร และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ระลึกถึงพระคุณของแม่และธรรมชาติที่เปรียบเสมือนแม่ เป็นไปได้ว่า “มาตุคุณสำนึก” “มาตุคามสำนึก” และ “นิเวศสำนึก” อาจเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่ดีที่สุดสำหรับบริบทสังคมปัจจุบัน ดังเช่นที่ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมในยุคโลกาภิวัตน์พยายามนำเสนออย่างเอาจริงเอาจังในบรรณพิภพเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา ณ หนองคาย. (2558). ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการเมืองเรื่อง ‘พลเมือง’: การปรับตัวของคนห่วยกบในบริบทสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์. ใน สรณัฐ ไตลิ่งคะ (บ.ก.), *ชุมชนความทรงจำและพิธีกรรมกับการจัดการชุมชน* (น. 145-176). กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีและคณะกรรมการวิจัยและวิเทศสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรัฏฐ เฉลิมแสนยากร. (2558). รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อำนาจนิยมสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่อง เจ้ากระแสด ของแดนอรัญ แสงทอง. *วารสารศิลปศาสตร์*, 15(1), 1-17.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556 ก). *ผู้หญิงยิ่งเร็ว สตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: นาคกร.

_____. (2556 ข). *วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: นาคกร.

_____. (2559). *แฉนวนวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. ปทุมธานี: นาคกร.

ปิยะมาศ ใจไฝ่. (2560). แนวคิดอภิปรัชญาของสตรีนิยมเชิงนิเวศในล้านนา. *วารสารปณิธาน*, 13(2), 212-227.

รีนฤทัย สัจจพันธ์. (2545). เมตาฟิสิกชั้นในงานเรื่องสั้นสมัยใหม่ของไทย. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, 27(3), 842-847.

วรมาศ ธัญภัทรกุล. (2561). ผู้หญิง ธรรมชาติ และการหายไปของ “แม่” กับมุมมองสตรีนิยมสายนิเวศในนวนิยายเรื่อง Solar Storm ของลินดา โยแกน. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 25(1), 79-103.

ศิริวรรณ แก้วกาญจน์. (2556). *ข่าวการหายไปของอาริญาและเรื่องราวอื่น ๆ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ผจญภัย.

ศิวกานท์ ปทุมสูติ. (2554). สงครามต้นแม่แกงเลียงมันนกก...กินชิลูก. ใน กลุ่มเขียนข่าวมหาวิทยาลัยรามคำแหง และชมรมอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (บ.ก.), *กระซิบโลก... กล่อมดวงใจเจ้าไว้ในดวงตา* (น. 15-17). กรุงเทพฯ: สันติศิริ.

สรณัฐ ไตลังคะ. (2556). วรรณกรรมปัจจุบัน พ.ศ.2516 - 2553. ใน *เอกสารประกอบการสอนชุด ศึกษาวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7* (น. 1-51). (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2560). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2557). วรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (จบ). *สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 20(1), 3-28.

อังคาร จันทาทิพย์. (2556). *หัวใจห้องที่ห้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ผจญภัย.

อุทิศ เหมะมูล. (2558). *จูดิ*. กรุงเทพฯ: จูดิ.